

fajták nem az élvezetvágy kielégítéséért buzgólkodnak, hanem előbb töltekeznek el mindennel, mintsem bármit is megkívánnának. Jóllaksz, mielőtt megéheznél, iszol, mielőtt megszomjaznál, s hogy az evés élvezetet nyújtson, szakácsokat foglalkoztatsz; hogy az ivás élvezetet nyújtson, méregdrága borkeverékeket készíttetsz magadnak, és a nyári kánikula idején jég után szaladgálsz. Ahhoz, hogy élvezettel átaludás az éjszakát, nem elég neked a puha takaró, hanem különleges pamlagra van szükséged, s még az alá is különleges rugós szerkezetet készíttetsz. Hiszen nem attól álmosodsz el, amiben fáradozol, hanem attól, hogy nincs miben fáradoznod. A szerelem gyönyörűségét előbb csikarod ki, mintsem ingerjézt éreznéd; mindent elkövetsz, hogy az asszonyokban és férfiakban egyforma élvezetet lelj, s hozzászoktatod hívedet az átorbézott éjszakákhoz, melyek után a nappal drága idejét végigalszod. Így élsz, halhatatlan létre számkivetve az istenek közül, s magadra vonva minden derék ember megvetését. Önmagaddal eltelve süket vagy mindannak meghallására, aminek hallása, mindannak meglátására, aminek látása a legkellemesebb; hiszen egyetlen tetteidet sem tarthatod számon, mint saját érdemedet, hogy szépségében gyönyörködj. Hol találsz bárkit, aki csak egy parányit is bízik szavadban? Bárkit, aki segítségedre siet, ha valamiben szükségét látsz? Egyszóval: van-e józan elméjű ember, aki elég meggondolatlan ahhoz, hogy híved közé szegődjék? Az ifjak testileg megrokkannak, az idősebbek pedig agyalágyultakká válnak körödben, és miután kikenve-kifelve, szenvedéstől menten eltöltötték ifjúságukat, majd megfonyadtan átvergődtek az öregség szenvedéseibe, szánják-bánják múltbeli tetteiket, keseregnek jelenlegi életük miatt, mivelhogy ifjúságuk idején csak úgy átszágultak az élvezetekre, a szenvedéseket pedig vénkorukra tartalékolták. Én viszont otthonos vagyok az istenek között éppúgy, mint az emberek körében; jeles cselekedet sem az istenek, sem az emberek részéről nem jöhet létre közreműködésem nélkül. Mindenkinél nagyobb tiszteletben van részem mind az istenek, mind pedig az összes olyan halandók körében, akikről ezt elvárni érdemes; áhitott segítőtársa vagyok a kézműveseknek, hűséges őrzője a gazdaságok urainak, jóindulatú felügyelője a cseledeknek, igaz serkentője békében a tisztas munkának, jó bajtárs háborúban a harci feladatok megoldásában, s leghívebb ápolója a barátság szentségének. Az én követőimnek is része van gyönyörökben, s az ételek-italok élvezetéhez is könnyen hozzájuthatnak, éppen azért, hogy megtartóztatják magukat, míg csak kívánság nem támad bennük. Az álom is jobban esik nekik, mint a semmittevőknek, és sem azon nem keseregnek, ha félbe kell szakítaniok, sem kötelességük teljesítését el nem halasztják miatta. A fiatalok örömmel hallgatják az öregek dicsérő szavait, az öregek pedig élvezik a fiatalok tiszteletét. Élvezettel emlékeznek a múlt idők nagy tetteire, gyönyörködnek a jelen jeles cselekedeteiben, s az én révémen barátaivá válnak az isteneknek, szeretetre méltók lesznek barátaik előtt, s tiszteletet szereznek atyáiknál. Amikor pedig elérkezik a kikerülhetetlen Vég, nem nyugszanak sírjukban megtiszteltlenül, nevük nem merül el a fejedés homályába, hanem örök idők emlékezetében virágnak, megörökítve a dalnokok által. Ilyen módon kell küzdened, ó nemes szülők sarja, Héraklész, hogy az igazi boldogság birtokába juss.

Valahogy így fejtette ki Prodikosz az Erénynek Héraklész számára adott útmutatásait...

HORVÁTH ISTVÁN KÁROLY

(1931–1966)

„Hiszen én Néktek, mindig Tinéktek írtam
értetek dolgoztam, értetek éltem”

Talán e két sor az egyetlen olyan önvallomás, melyet Horváth István Károly közvetlenül a nyilvánosságnak szánt, melynek kifejezésére a klasszikus antikvitás tolmácsolása kevésbé adott lehetőséget. Pedig egész élete e postumus önvallomás jegyében telt, mint ahogy tragikus halála is az önmagát elégető munka szimbóluma volt.

Mérhetetlenül koncentráltan, sietve, az idővel versenyt futva élt. „Nekem festenem kell” — mondja Gauguinre hivatkozva, s e jelszó számára nem frázis, hanem valóságos élettartalom, olyan élettartalom, melyben a munka a szó igazi értelmében vett alkotás, életcél, s egyet jelent a személyes boldogsággal. Pályafutása örökös harc, szenvedélyes igazságkeresés, míg a sárvári iskolapadtól az egyetemi katedráig jut, és ebben a tehetség predestinálta helyzet elfoglalni akaró küzdelemben sohasem játszanak szerepet a személyes kényelem szempontjai, hiszen alkatilag puritán egyénisége vajmi keveset ad a „világ hívságaira”, bár keserű gúnnyal veszi tudomásul, hogy a „világ” gyakran teremt számára meg lehetőségen mostoha körülményeket.

„Exegi monumentum aere perennius” — e horatiusi eszményt ezek között, ezek ellenére valósítja meg.

Életműve befejezetlenségében is befejezett. Öt könyv, negyven-egynéhány tanulmány, legalább ugyanennyi vitacikk, recenzió, több nemzetközi kongresszusi előadás, több ezer sornyi műfordítás és rádióelőadások sorozata jelzi életútját. Alkotói tevékenységének különös kettőssége, hogy legalább annyira művész, mint amennyire tudós, klasszika-filológus. Munkásságának dominánsabb részét a klasszika-filológia adja ugyan, de éppen remekbe szabott műfordításai — Euripidész, Horatius, Catullus és a felejthetetlen Petronius — igazolják, hogy nála ez sohasem volt teljesen egyértelmű. Talán éppen e kettősség az alapja annak a szinte páratlan szintézisnek, melyben harmonikusan tudja kombinálni a legmagasabb fokú tudományosságot és a közérthetőséget. Tudományos tevékenységének, személyisége varázsának éppen az a nyitja, hogy nem ragad meg a mikrofilológiánál, hanem a legelvonatbabb, a korunktól legtávolabb eső kérdéseket is életközelségbe hozza, anélkül, hogy ezeket a legkevésbé is vulgarizálná. Nem csak művelte, hanem a szó legszorosabb értelmében élte az irodalmat. Interpretálásában a régi görögök és rómaiak, bár saját terminológiájukat használják, mai nyelvünkön szólnak hozánk. Nála az ókori kultúra nem jelent valami zárt és holt rendszert, mert benne is az általános emberit látja és láttatja, miként a felnőtt ember saját gyermekkorában fedezi fel problémáinak eredetét, gyökereit. Költőien, arspoétikusan vall erről a Vasi Szemle szerkesztőségéhez intézett levelében: „Soha nem voltam ún. szobatudós, az ókori népek, elsősorban az európai művelődést megalapozó görögök és rómaiak kultúráját, mellyel foglalkozom, sohasem tekintettem valamiféle »rezervátumnak«. — Épp ellenkezőleg. Mindig meg voltam győződve róla, hogy a régi nagy kultúrák hivatott ismerőinek úgy kell eljárniuk, mint a nagy világgörűli utazóknak, akik olyan csillagokban gyönyörködhetnek és olyan tájak szépségeit láthatják, amelyeket az emberek többsége soha nem élvezhet. Azután hazajönnek és leírják — másoknak is drága kincsévé teszik saját szerzeményüket.”

Amit szűkebb hazájának e meg nem jelent levéllel akart mondani, azt életével mondta el. Sárvár... A város, melynek szegénységéből indult el, és amelyről első könyvét, a Tinódi Emlékkönyvet írta. Budapest... Trencsényi Waldapfel Imre tanítványa már egyetemi évei alatt önálló tanulmányokkal jelentkezik. Baudelaire-t, Heinet, Musset-t fordít a költőnek induló fiatalember, s 1958-ban Catullusból kandidál. Szeged... Zsúfolt előadóterem. A katedrán a tudós. Az egyetemi színpad körfüggőnye előtt Hekabé a trójai asszonyokkal. A nézőtéren a telt padosrok egyikében Horváth István Károly, a Hekabé fordítója és első magyarországi színrevivője. És közben és utána Altenburg, Bukarest, Szófia, Róma, kongresszusok, előadások, tanulmányutak.

Előzményei, állomásai ezek az utolsó évek filozófiai elmélyültségének, tudósi érettségének, melyekben lépésről lépésre fogantak egyre eredetibb és átfogóbb koncepciók; a görög és római kultúra viszonyáról, a sajátos ókori realizmus problémáiról. Mind megannyi előfeltétele volt ez az egész élete munkájával tervezett „nagy mű”, egy európai jelentőségű Catullus-monográfia megszületésének. Harmincöt éves volt ekkor. Most már örökre ennyi marad...

SUKI BÉLA